

UOT 656; 316.37

AZƏRBAYCANDA NƏQLİYYAT İNFRASTRUKTURUNUN İNKİŞAFINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

^{1,4}Əlləz Hacıəhməd oğlu Əliyev, ^{1,2,4}Mahir Balaca oğlu İsmayılov,

^{3,4}Əsgər Həbib oğlu Tağızadə

¹texnika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
allaz.aliyev@mdu.edu.az

²mahir.ismayilov@mdu.edu.az

³texnika üzrə elmlər doktoru, professor
asger.tagizade@mdu.edu.az

⁴Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xülasə: *Məqalədə Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanla nəqliyyatın inkişafı üzrə həyata keçirdiyi fəaliyyətin müəyyən aspektləri araşdırılmışdır. Beynəlxalq nəqliyyat və enerji dəhlizlərinin Azərbaycan Respublikasının ərazisindən, o, cümlədən ölkəmizin strateji tərəfdaşı olan ölkələrdən sərfəli şərtlərlə və təhlükəsiz marşrutlarla keçirilməsi məsələlərində Ulu Öndərimizin xüsusi rolu vurğulanmışdır.*

Açar sözlər: *Heydər Əliyev, Azərbaycan Respublikası, nəqliyyat, nəqliyyat və enerji dəhlizləri*

Giriş

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev 1993-cü ildə hakimiyyətə yenidən qayıtdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatının bütün sahələrində əhəmiyyətli dirçəlmə hiss olunmağa başladı. Bu dirçəlmə ölkəmizin nəqliyyat sahəsinə daha geniş sirayət etməyə başladı. Ulu Öndərimiz, hələ keçmiş SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsində olarkən, nəqliyyat sahəsini kurasıya edirdi və onun inkişafına böyük diqqət yetirirdi. Heç kimə sirr deyildir ki, Baykal-Amur Magistralının inşasında Heydər Əliyevin çox böyük xidməti olmuşdur. Həm nəqliyyatın kurasıyası sahəsində böyük təcrübəyə malik olması, həm də ölkəmizin mühüm geostrateji ərazidə yerləşməsi müstəqilliyimizin ilk illərindən başlayaraq, Ulu Öndərimizə nəqliyyatın inkişafı və onun dünya nəqliyyat sistemində inteqrasiya etdirilməsi üçün geniş imkanlar verdi.

Müstəqillik qazandıqdan sonra keçmiş SSRİ-nin tərkibinə daxil olan respublikalarda Şərqi-Qərbi nəqliyyat əlaqələrinə maraq daha da artdı. Onlar Avropa İttifaqının dəstəyi ilə TRASEKA layihəsi çərçivəsində Avropanı Asiya ilə əlaqələndirən nəqliyyat-kommunikasiya sisteminin yaradılmasına, “Böyük İpək yolu” adı ilə sonralar dünyada geniş tanınan layihənin həyata keçirilməsinə böyük əhəmiyyət verdilər (şəkl. 1) [1].

TRASEKA layihəsinin həyata keçirilməsi hökumətlərarası inteqrasiyada mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu da öz növbəsində tranzit ödənişlərin rəqabətli səviyyədə qalması razılığına və quru sərhəddindən keçmənin rəsmiləşdirilməsi prosedurlarının yüngülləşdirilməsinə yol açdı. TRASEKA dəhlizi boyu böyük həcmli yüklərin daşınması haqda əhəmiyyətli razılaşmalar əldə olunmuşdur. TRASEKA layihəsinə rəğmən Mərkəzi Asiyanın dəniz yollarının, dünyada mövcud olan mühüm bazarları birləşdirən ən yaxın, ən sərfəli istiqamət olduğu təsdiq edilmişdir.

TRASEKA proqramının həyata keçirilməsi üçün Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, İslam İnkişaf Bankı və digər beynəlxalq maliyyə strukturları tərəfindən böyük məbləğdə sərəm qoyuluşu təmin edilmişdir. Bu strukturlar TRASEKA dəhlizi boyu dəmir yollarının, limanların və avtomobil yollarının layihələndirilməsi üçün 1,7 milyard avrodan artıq vəsait ayırmışdı. Bundan başqa, Avropa İttifaqının sərəmayəçiləri Qafqaz və Asiya nəqliyyat şirkətləri ilə müştərək müəssisələrdə iştirak edirdilər.

Şək. 1. “Böyük İpək yolu”nun fəaliyyətində Azərbaycan amili

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev həmin dövrdə nəqliyyat-kommunikasiya sahəsində TRASEKA layihəsinin əhəmiyyətini ilk vaxtlardan görərək, ölkəmizin bu layihədə iştirak etməsinə böyük əhəmiyyət vermişdir.

TRASEKA proqramı üzrə mühüm tədbirlərdən biri, Heydər Əliyevin diplomatik uzaqgörənliyi və təşəbbüsü ilə 1998-ci ilin sentyabrında Bakıda keçirilmişdir. Bu konfransda 32 ölkədən və 13 beynəlxalq təşkilatdan olan nümayəndələr, TRASEKA layihəsinin reallaşdırılmasının texniki və iqtisadi üstünlüklərini özündə nümayiş etdirən “Avropa-Qafqaz-Asiya (TRASEKA) nəqliyyat dəhlizinin inkişaf etdirilməsi üzrə beynəlxalq nəqliyyat haqqında çoxtərəfli əsas saziş” adlanan mühüm sənədi imzalamışdılar. Onun ərsəyə gəlməsi üçün Heydər Əliyev böyük xidmətlər göstərmişdir. Məhz onun təşəbbüsü ilə TRASEKA üzrə hökumətlərarası komissiyasının katibliyinin baş ofisi olan mənzil-qərargah Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində yerləşir. 2001-ci ilin 21 fevralında TRASEKA hökumətlərarası komissiyasının katibliyinin Bakıda fəaliyyətə başlayan ofisi “Böyük İpək Yolu” dəhlizində hərəkət edən beynəlxalq yüklərin nəql olunması və onların təhlükəsiz və fasiləsiz hərəkətinin təmin edilməsi, Əsas Sazişə üzv olan digər ölkələrdə qanunvericilik və iqtisadi sahə ilə bağlı məsələlərin həll edilməsinə yardım məqsədilə yaradılmışdır [1].

Avropa-Qafqaz-Asiya dövlətləri hüduunda yüklərin daşınmasını təhlükəsiz və fasiləsiz təmin edən TRASEKA layihəsi, Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında, ölkəmizin nəqliyyat infrastrukturunun formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Şərqlə Qərbi əlaqələndirən Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat layihəsinin inkişaf etdirilməsində ölkəmizin aparıcı yer tutması, ölkəmizin dünya dövlətləri ilə iqtisadi və siyasi əlaqələrinin dərinləşməsinə böyük tövhə verir. Bu isə iqtisadi və siyasi sabitlik və təhlükəsizlik baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Heydər Əliyevin birbaşa rəhbərliyi ilə qurulmuş nəqliyyat infrastrukturunun daha da inkişaf etdirilməsi və müasirlədirilməsi prosesi cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən aktiv formada aparılır və Azərbaycan Respublikası Bakı-Tbilisi-Qars və digər regional nəqliyyat dəhlizlərinin formalaşdırılması prosesində fəal iştirak edir (şək. 2).

Heydər Əliyevin verdiyi mühüm tövsiyələr nəticəsində ölkəmizin nəqliyyat sektorunun əhəmiyyətli tərkib hissəsindən biri olan “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC, əksər beynəlxalq təşkilatların üzvünə çevrilmişdir. Azərbaycan Respublikası 1993-cü ildə Dəmir Yolları Əməkdaşlığı Təşkilatının və 1995-ci ildə isə Beynəlxalq Dəmir Yolları İttifaqının üzvlüyünə qəbul olundu. Həmin dövrdən etibarən bu beynəlxalq təşkilatların tədbirlərində daha fəal iştirak etdi.

Heydər Əliyevin bilavasitə həyata keçirdiyi beynəlxalq nəqliyyat dəhlizləri siyasəti sahəsində əldə edilmiş ən böyük uğurlardan biri də Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu layihəsi idi. Bu layihə mühüm əhəmiyyətə malik olmaqla bərabər, XXI əsrdə Asiya ilə Avropanı birləşdirən ən mühüm nəqliyyat dəhlizinə çevrilir və bölgədə təhlükəsizliyin və sabitliyin artırılmasına xidmət edir [2].

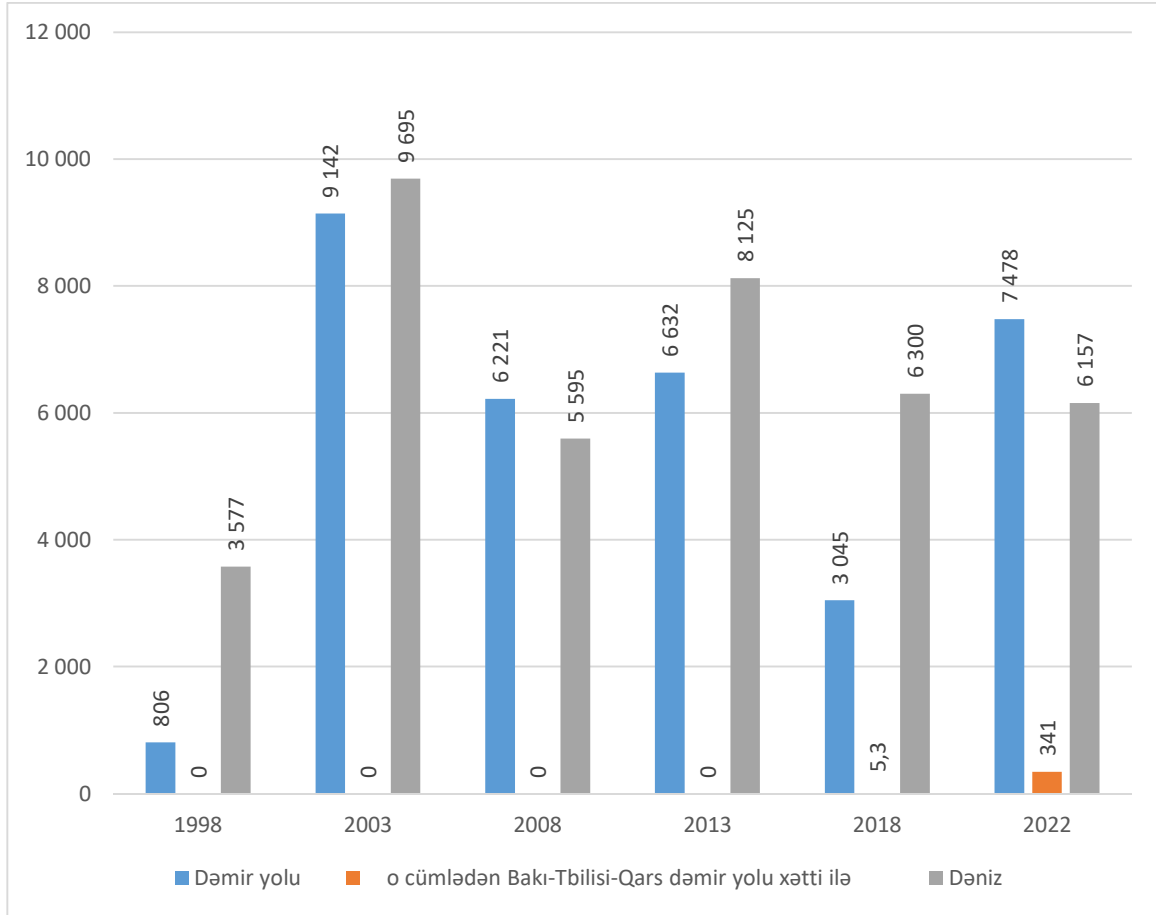
Şək. 2. Beynəlxalq və regional nəqliyyat dəhlizlərinin reallaşmasında Azərbaycanın əhəmiyyəti

Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolunun inşası layihəsi, TRASEKA-nın rəqabət qabiliyyətliliyini artırmaqla yanaşı, nəqliyyat daşımalarına tətbiq olunan tariflərin rasional səviyyəsinin müəyyən edilməsinin təmin edilməsinə yönəlmişdir.

Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin söyləri nəticəsində, 2007-ci ilin fevral ayında Tbilisi şəhərində Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun tikintisinə dair çərçivə sazişi imzalandı.

Azərbaycan Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu layihəsinin əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilmişdir. Onun böyük həcmli maliyyə dəstəyi ilə Türkiyə Cümhuriyyətinin sərhədindən Gürcüstan Respublikasına və Gürcüstan Respublikasından Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinə qədər tikilməsi və müasirləşdirilməsi həyata keçirilmişdir. Azərbaycan, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun Gürcüstan Respublikasından keçən hissəsinin inşasına, illiyi 1 faiz olmaqla, 25 il müddətinə 220 milyon ABŞ dolları miqdarında kredit ayırmış və nəhəng tikinti işlərinin yekunlaşmasına öz tövhəsini vermişdir.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarından [3] götürülmüş statistik göstəricilər əsasında, müxtəlif dövrlərdə ölkə ərazisindən daşınan tranzit yüklərin həmi şək. 3-də verilmişdir.

Şək. 3. Azərbaycan Respublikasının ərazisindən daşınan tranzit yüklərin həcmnin (min ton ilə) paylanması

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin ölkəmizdən keçən və mühüm əhəmiyyət daşıyan digər nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılmasında da fəal iştirakı gələcəyə hesablanmış çox uğurlu fəaliyyət idi.

Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasının blokadasının sona çatdırılması arzusu, Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən, açılması israrla tələb olunan Zəngəzur dəhlizinin reallaşması nəticəsində yaxın zamanlarda mümkün olacaqdır (şək. 3).

Şək. 4. Zəngəzur dəhlizinin sxematik təsviri

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev enerji dəhlizlərinə və daşımalarına da çox diqqət yetirirdi. Azərbaycan öz enerji resurslarını dünya bazarına rahat çıxarmaq üçün bir neçə müxtəlif enerji

dəhlizinin yaradılmasını mühüm hesab edirdi və öz yaxın tərəfdaşları ilə birgə fəaliyyətə başlayaraq, məqsədinə nail olurdu.

Azərbaycan Respublikasında mövcud olan bütün nəqliyat növlərinin, yol-nəqliyyat kompleksinin inkişafında Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin əməyi danılmazdır. Onun nəqliyyat sahəsində başladığı islahatlar və gördüyü işlər, hazırda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. [Elektron resurs] URL: <http://www.traceca-org.org/en/home/>
2. [Elektron resurs] URL: <https://ady.az/>
3. [Elektron resurs] URL: <https://stat.gov.az/>

THE ROLE OF HEYDAR ALIYEV IN THE DEVELOPMENT OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE IN AZERBAIJAN

^{1,3}A.Aliyev, ^{1,3}M.Ismayilov, ^{2,3}A.Taghizadeh

¹doctor of philosophy in technics, associate professor

²doctor of sciences in technics, professor

³Mingachevir State University

Abstract: *The article discusses some aspects of the activity of the national leader Azerbaijan Heydar Aliyev on the development of transport in Azerbaijan. The special role of the great leader in the issues of passing international transport and energy corridors through the territory of the Republic of Azerbaijan, including through countries that are strategic partners of our country, on favorable conditions and safe routes was emphasized.*

Keywords: *Heydar Aliyev, Republic of Azerbaijan, transport, transport and energy corridors*

РОЛЬ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В РАЗВИТИИ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

^{1,3}А.Г.Алиев, ^{1,3}М.Б.Исмаилов, ^{2,3}А.Г.Тагизаде

¹доктор философии по технике, доцент

²доктор наук по технике, профессор

³Мингячевирский государственный университет

Резюме: *В статье исследованы отдельные аспекты деятельности общенационального лидера Азербайджана Гейдара Алиева по развитию транспорта в Азербайджане. Подчеркнута особая роль великого лидера в вопросах о прохождении международных транспортных и энергетических коридоров через территорию Азербайджанской Республики, в том числе через страны, являющиеся стратегическими партнерами нашей страны, на благоприятных условиях и безопасных маршрутах.*

Ключевые слова: *Гейдар Алиев, Азербайджанская Республика, транспорт, транспортно-энергетические коридоры*

Elmi redaktor: tex.f.d., dos. V.Mustafayev

Çapa təqdim edən redaktor: tex.f.d., dos. A.Ə.Əliyeva

Daxil olub: 22.06.2023

Çapa qəbul edilib: 01.07.2023